

GOSPODARSTVO V SVETU

„Industrijska demokracija“ na Švedskem in Norveškem

Skandinavske države, a zlasti Norveška in Švedska nudijo v povojnih letih obilico dejstev in odnosov, ki nam omogočajo spremljanje njihovega sistema v celoti in nekaterih posameznih institucij, kakor so planiranje, reševanje vprašanja brezposelnosti, socialno zavarovanje, krepitev samoupravnih teles (občin) itd.

Najbolj zanimiv pojav je vsekakor rapor njihovih socialdemokratskih strank v reševanju vprašanja aktivne udeležbe proizvajalcev v gospodarstvu, kar je posledica vse večjega upoštevanja človeškega faktorja pri pospeševanju delovne proizvodnosti.

To vprašanje je postalo precej skoraj v vseh državah na svetu, Skandinavija pa daje svoj lasten prispevek.

Socialdemokratski stranki na Norveškem in Švedskem razglašata v svojem programu za svoj cilj zgraditev socializma in menita, da njuna praksa pelje prav tja. Nimamo namena ocenjevati. Tu bomo samo razložili sedanjo fazo »Industrijske demokracije«, kakor tam imenujejo dejavnost teles, ki so bila ustanovljena, da bi aktivizirala delavce v proizvodnji.

Na Švedskem in Norveškem so takoj po vojni ustanovili v skladu z njihovim programom ekonomske demokracije volilna telesa ali tako imenovane »tovarniške odbore« ali »komiteje« v velikem številu podjetij. Ti komiteji so doslej preživeli več raznih faz. V začetku so to bili komiteji za noiranje informacije z zelo ozkimi delovnimi okvirom, ustanovili pa so jih delodajalci. Preko njih so delodajalci želeli zainteresirati delavce za pospešitev proizvodnega procesa — tiste, ki so dajali koristne predloge so nagrajevali s premijami. Toda delavci niso bili zadovoljni s takimi komiteji, ker so menili, da s svojimi predlogi pomagajo samo kapitalistu in mu razen tega prepuščajo pravico, da sam sklene, ali bo kak predlog nagrajil ali ne. Delavci niso imeli možnosti, da se seznanijo s celotnim proizvodnim procesom podjetja, niti jim delodajalec ni bil dolžan dati kakršna koli obvestila.

Kmalu so komiteji za informacije postali preozki za težnje delavcev k čim aktivnejši udeležbi v delu komiteja. Niso hoteli biti samo predlagalci novih metod ali racionalizacij, temveč so želeli dobiti vpogled v celotni splošni položaj podjetja, kakor se dogaja na skupščinah delničarjev. Šli so še dlje, ker so menili, da morajo delavci prejemati delež povečanega dohodka, ki bi nastal zaradi njihovih predlogov. Ko so videli, kam peljejo napori delavcev, so se delodajalci poskušali upreti. Toda zaradi vpliva sindikatov in socialdemokratskih strank v teh državah je vendarle prišlo do formiranja novih tovarniških odborov. To je bilo doseženo v sporazumu med združenjem delodajalcev in sindikalno zvezo.

Na Norveškem so tak sporazum podpisali konec leta 1945, kasneje pa so ga dopolnjevali v septembru 1950 in julija 1954. Na Švedskem so ga podpisali

avgusta 1946. Zanimivo je, da je bila ustanovitev teh odborov v obeh državah sporazumna. Dejstvo, da odborov niso formirali na osnovi zakonskih predpisov, priča o tem, da vlade v teh državah še vedno niso sposobne sklepati o tako bistvenem vprašanju, kakor je oblika udeležbe delavcev v upravljanju gospodarstva.

Organizacijska struktura tovarniških odborov

Osnovna karakteristika formiranja teh odborov je načelo prostovoljnosti. Odbori nastanejo namreč samo tam, kjer je bil dosežen sporazum med sindikatom in delodajalci, v sporazumih med centralnimi organizacijami pa je določeno minimalno število zaposlenih v podjetju, da bi se sploh lahko formiral odbor. Na Švedskem je to število 25 delavcev, na Norveškem pa 50. Odbori se formirajo tako, da delavci in uslužbenci volijo svoje zastopnike, uprava pa postavlja svoje. Razmerje med predstavnikoma je tako, da jih delavci in uslužbenci dajo isto število kakor uprava podjetja. To število je 3 : 3 ali 5 : 5, kar je odvisno od števila zaposlenih. Vsi delavci imajo volilno pravico, funkcije člana odbora pa trajajo 2 leti. Predsednika in sekretarja odbora volijo zdaj zastopniki uprave, zdaj zastopniki delavcev in uslužbencev.

Sistem tovarniških odborov je v teh državah danes že zelo razširjen. Konec leta 1947 je bilo na Švedskem samo 500 tovarniških odborov. Leta 1949 se je njihovo število hitro povečalo na 2.000, kmalu za tem pa na 4.000. Na Norveškem so danes tovarniški odbori v vseh tistih podjetjih, ki imajo več kakor 50 zaposlenih.

Glede organizacijskega izpopolnjevanja sistema je Norveška pred drugimi skandinavskimi državami. Razen posebnih komitejev v norveških tovarnah imajo tudi Deželni svet za proizvodne komiteje. Vsi tovarniški komiteji morajo dvakrat na delu. Finaniranje dejavnosti tega sveta omogočata sindikalna zveza in združenje delodajalcev. Svet lahko prejema denar, no podporo posameznih tovarnih in pomoč njihovih strokovnjakov v vseh tistih primerih, kadar meni, da je potrebno. Dejavnost sveta obsega vodstvo organizacije, usposabljanje članov tovarniških odborov in usmerjanje njihovega dela. Doslej pa se je dejavnost sveta

omejevala na skrb za uresničevanje sklepov tovarniških komitejev v primeru kršitve sporazuma. Ker se svet sestoji iz 6 zastopnikov sindikatov in 6 zastopnikov delodajalcev, pokličejo v spornih primerih kot arbitra predsednika sodišča za delovne odnose.

Delokrog tovarniških odborov

Osnovna karakteristika teh teles je v tem, da imajo informativen in posvetovalen značaj. To tudi določa njihovo celotno dejavnost. Predvsem razpravljajo o orientacijskih in zaupnih poročilih uprav posameznih podjetij in o ekonomskih pogojih podjetja in o položaju ustrezne panoge, pri čemer odbori lahko formulirajo svoja stališča in predloge. Na Norveškem objavljajo taka poročila vsak tretji mesec. V njih mora uprava podjetja objaviti podatke, ki jih normalno dajejo delničarjem na letnih običnih zborih. Preko teh odborov prejmejo delavci informacije o vseh tistih vprašanjih, ki niso strokovna skrivnost. Razen tega razpravljajo odbori o vprašanju

učinkovitejše proizvodnje, o socialnih ukrepih in o zavarovanju, o strokovnem usposabljanju delavcev itd. Temeljna vprašanja, kakor so delovni čas in plače, ne sodijo v delokrog komiteja. Po sporazumu je na Norveškem dana možnost, da v odboru zelo na splošno in samo v izjemnih primerih lahko diskutirajo o morebitni uvedbi novega sistema plač.

Ceprav je dejavnost tovarniških odborov še vedno v prvem razvoju, konkretni rezultat jasno kažejo na različne težnje delavcev in delodajalcev. Videti je, da se delodajalci ne morejo sprizniti z dejstvom, da delavci in uslužbenci v tovarniških komitejih pričenjajo zastonj odločnejše zahteve po večjih pravicah v tovarniških odborih. Hkrati pa delavci niso povsem prepričani, da lahko uresničijo svoje interese s takimi tovarniškimi odbori, kakršni so danes. V sindikalnih publikacijah, ki se ukvarjajo z delom tovarniških odborov, zlasti na Švedskem, zelo ostro nastopajo proti težnjam delodajalcev, da bi zadušili delo tovarniških odborov. Vodili so celo kampanjske akcije, — na

primer s parolo »aktivni tovarniški odbori« — v katerih so izkoristili vsa propagandna sredstva za aktivizacijo tovarniških odborov.

Za sedaj je težnja jasna: iz leta v leto postajajo tovarniški odbori čedalje bolj popularni, zahteve delavcev v teh odborih pa so vedno bolj daljnosežne in čedalje bolj odkrite. Videti je, da smo na povsem novem prizorišču borbe razrednih interesov, ki se dokaj razlikuje od prejšnjih, klasičnih oblik. Zadnji podatki iz Norveške nas še bolj prepričujejo, da ni mogoče ostati na začetku. Na deželni konferenci sindikata delavcev železarske in kovinarske industrije, ki je bila konec junija, so postavili zahtevo, naj tovarniški odbori dobijo značaj organa s pravico soodločanja v upravljanju podjetja. Ta sindikat ima na Norveškem največ članov — ima jih okoli 60.000.

Ce te oblike gledamo v okviru celotnega programa delavskih strank v Skandinaviji, potem vsekakor naletimo na celoto, ki je lahko zanimiva za raziskovanje in informativno zasledovanje.

L. Sekulovska

Sueški prekop

Sueški prekop, ki seka egiptansko ozemlje in povezuje Sredozemsko in Rdeče morje, so predali v promet pred 87 leti. Prekop so kopali polnih deset let, kar pa je bilo bolj posledica diplomatskih sporov glede gradnje kakor pa fizičnega obsega del.

Dolžina prekopa od Port Saïda do Suez znaša 160 km. Z otvoritvijo tega prekopa se je morska pot od atlantskih pristanišč zahodne Evrope do Indijskega pelotoka skrajšala za nad 4.500 km.

Po tem prekopu je najmanj dva in polkrat večji promet ladij kakor pa v Panamskem prekopu. Suez je danes torej najbolj prometna morska žila. Zlasti v najnovejšem času je začel ta promet hitro naraščati. Leta 1955 je znašal ladijski promet skozi Suez 107 milijonov ton, kar je trikrat več, kot pa je znašal pred drugo svetovno vojno. Skoraj 60% tonaže ladij, ki plujejo skozi prekop, odpade na tankerje, ki prevažajo nafto in petroleje iz srednjeevropskih nahajališč v zahodnoevropske države. Okrog 30% ladij, ki plujejo skozi prekop, pripada Veliki Britaniji.

Finančna sredstva mednarodne družbe Sueškega prekopa so zelo velika. O tem priča letni dohodek, ki znaša okrog 100 ml.

ljonov dolarjev. Takoj po zgraditvi prekopa je imei največ akcij egiptovski Kedi, toda zaradi finančnega pritiska zahodnih držav so njegove akcije kaj kmalu prešle v roke Ve-

like Britanije in Francije. Do nacionalizacije družbe Sueškega prekopa je bilo v britanskih rokah 43% akcij družbe. Druge

akcije so pripadale privatnim lastnikom, od katerih je bilo največ francoskih državljanov.

Pravni položaj prekopa je bil urejen z deklaracijo o svobodni plovi, ki so jo leta 1888 podpisale zainteresirane pomorske države. S to deklaracijo je bila Egiptu priznana pravica lastnika nad prekopom, družbi pa je bila potrjena koncesija za izkoriščanje prekopa. Egipt naj bi po 99 letih, t. j. leta 1968, dobil vse pravice in imovino družbe. Po pogodbi med Egiptom in Veliko Britanijo leta 1954 je Velika Britanija predala Egiptu izključno pravico in dolžnost zavarovanja svobodne plovice v Sueškem prekopu.

Dokument, s katerim je bil urejen pravni položaj prekopa, so predstavljali izraz politike imperialističnih sil na področju Srednjega vzhoda. Te sile so smatrale Sueški prekop, jo najpomembnejšo svetovno prometno žilo, kot eno glavnih strateških in gospodarskih pozicij za ostvaritev njihovih svetovnih imperialističnih koristi. Danes je Egipt izkoristil pravice suverene države, ki gre po poti narodne neodvisnosti in gospodarskega razvoja in nacionaliziral družbo Sueškega prekopa. Istočasno je zagotovil pravico svobodne plovice oziroma vzdrževanja prekopa kot svobodne pomorske prometne žile.